

**Ierom. lect. univ. dr. Rafael Povîrnaru,
Facultatea de Litere, Istorie și Teologie,
Universitatea de Vest, Timișoara**

**REPERE PASTORALE ȘI LITURGICE
ÎN LEGĂTURĂ CU REALITATEA MORȚII.
UN DEMERS DIALOGAL DUHOVNICESC
ADRESAT APARTINĂTORILOR
PERSOANELOR SUFERINDE
TRECUTE LA DOMNUL**

Abstract: *In the context of the furious amplification of bodily suffering against the background of the widening of the range of recognition of a list of diseases increasingly pressing for contemporary man, who is often racked by the projection of departure from this life and the despair of soul generated by the imminence of meeting God "in the mystery of death", the present material aims to mirror some of the most important coordinates that Orthodox theology shares as a universal value about the reality of death and the eschatological perspective. It is precisely the eschatological detail as the image that is created by faith in the Church's act of worship that becomes the key to overcoming any difficulties that each of us may experience in the inevitable condition of waiting for the final moment of this life. But this perspective is materialized starting from the liturgical text contained in the Church's Book of Worship, where a series of aspects are highlighted which become so many ways of pastoral care available to the contemporary priest in his relationship with the suffering person, as well as with his relatives who feel the effects of the loss of a loved one most strongly, a reality which is strongly evident in the current social physiognomy, which has gone through so many trials that have each time generated a real sense of powerlessness in the face of illness and death.*

Keywords: *God, Worship, Cross, Resurrection, Love.*

Introducere

Cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, anul 2024 a fost dedicat pastorației și îngrijirii bolnavilor, precum și comemorării sfinților tămăduitori fără de arginți. Inițiativa Ecclesiei vine în întâmpinarea omului contemporan, care, cuprins tot mai mult de chipul unui veritabil *homo economicus*, nu doar că pierde percepția propriei veșnicii, dar mai ales se arată refractar în fața suferinței ca purtătoare a mesajului tainic de iubire a lui Dumnezeu, fie negând-o, fie încercând să o anuleze ca realitate imediată, pe fondul fricii generate de drama materialității.

Această poziționare a omului contemporan este în strânsă legătură cu percepția sa despre Dumnezeu, Cel Care are în mâinile Sale atât viața, cât și decizia asupra suferinței omului și morții acestuia. Negarea lui Dumnezeu, vizibil prezentă în societatea zilelor noastre, se manifestă ca o autentică criză sufletească „ce își are originea în faptul că omul s-a îndepărtat de vocația sa și s-a sustras propriilor sale responsabilități față de Dumnezeu și de lume”¹. Vocația sa teologică și cosmică se vede astăzi anulată prin îndreptarea omului spre sine și spre materie, spre idolatrizarea rațiunii și a tehnicii, spre privatizarea credinței și relativizarea Absolutului. În aceste condiții, moartea devine „de departe, cea mai mare și inevitabilă incomoditate”², un dușman implacabil care nu îi dă libertatea omului materialist de a-și trăi fericirea pe acest pământ prin absorbirea celor văzute. În realitate, însă, omul cu o asemenea percepție despre viață și moarte trăiește o perpetuă dramă prin prisma finitudinii materiale, care își consumă sensul și scopul fără a-i putea dărui liniștea sufletească de care are nevoie.

Mentalitatea prezentului este aceea care încurajează în termeni absoluți atitudinea prin care omul contemporan „subvaluează natura și rolul păcatului și al patimilor”³, uitând sau chiar nedorind să

1. Pr. Constantin GALERIU, *Vocația pascală a creației*, Basilica, București, 2019, p. 385.

2. Andreea PREDĂ, „Paradigma morții extatice. O comparație sugestivă”, în: *Altarul Reintegrării* nr. I (2020), p. 113, online, <http://fto.ro/altarul-reintegrării/wp-content/uploads/2020/10/2020-1-7.-Andreea-Preda.pdf>, accesat la 25.05.2024.

3. Jean Claude LARCHET, *Persoană și natură. Sfânta Treime – Hristos – Omul*, Basilica, București, 2013, p. 528.

știe că, în fapt, neatenția și indiferența față de Dumnezeu devin păcat, iar la rândul său, „păcatul odată săvârșit aduce moartea” (Iac 1:15). În opoziție însă, omul credincios trăiește convingerea învierii, fără de care credința lui ar fi zadarnică, așa cum afirma Sfântul Apostol Pavel (I Co 15:14), bucurându-se de faptul că fidelitatea față de Mântuitorul Hristos îi conferă bucuria ca prin moartea odată nimicită pe cruce să guste în fapt realitatea Cuvântului, Care îl încredințează de faptul că el nu moare, ci se mută din „moarte la viață” (In 5:24).

În aceste condiții, materialul de față își propune să scoată la lumină câteva dintre valențele imediate pe care Ortodoxia le surprinde în legătură cu dimensiunea morții, prin apelul la o serie de repere teologice relevante, aducând în prezent un posibil dialog pastoral pe care Biserica îl poate întreprinde în relație atât cu omul suferind, cât mai ales cu aparținătorii acestuia. Este cunoscut faptul că realitatea suferinței trupești, a cărei itineranță se încheie prin trecerea celui suferind la viața veșnică, devine de cele mai multe ori un obstacol greu de depășit lăuntric pentru cei apropiați celui mutat în veșnicie.

Moartea ca misiune spre Înviere

Încercând să ne facem o idee asupra a ceea ce înseamnă moartea, se cuvine a face apel la câteva dintre versetele scripturistice care ne oferă certitudini despre această realitate, într-un registru eshatologic. Astfel, în Vechiul Testament citim la Proorocul Isaia că: „Morții Tăi vor trăi și trupurile lor vor învia” (26:19), iar din cartea lui Iov aflăm: „Dar eu știu că Răscumpărătorul meu este viu și că El în ziua cea de pe urmă va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă” (19:25). Unul dintre textele de căpătâi despre Înviere care ne parvine din Vechiul Testament este cel cuprins în *Cartea a II-a Macabei*, în care o găsim pe mama celor șapte frați afirmând următoarele: „Nu știu cum v-ați zămislit în pântecul meu și nu v-am dat duh de viață și închipuirea fiecăruia nu eu am întocmit-o. Ci Ziditorul lumii, Care a zidit pe om de la nașterea lui, vă va da ca un milostiv iarăși duh de viață, de vreme ce acum nu vă este milă de voi, iubind legile Lui” (7:22-23). Aceste repere biblice ne certifică întregul fundament al credinței creștine, care este învierea. Prin ridicarea din mormânt a Fiului lui Dumnezeu,

întreaga umanitate se redefinește prin a învinge moartea sub chipul noului Adam (I Co 15:20-23).

În acest context, se impune în chip natural întrebarea: Ce este moartea? La această nedumerire, care caracterizează tot mai mult pe omul prezentului, ne vine în întâmpinare părintele Dumitru Stăniloae, care afirmă următoarele:

„Moartea este suprema probă prin care se aleg oamenii care cred de cei ce nu cred. Moartea suportată cu credință este astfel un omagiu, cel mai deplin omagiu adus lui Dumnezeu. Acest caracter îl are în grad desăvârșit moartea ca jertfă”⁴.

Totodată, același autor susține că „moartea este taina prin care trebuie să trecem ca să intrăm în sensul deplin al existenței”⁵. Referindu-se la moarte ca taină, la rândul său, Mitropolitul Ierotheos Vlachos consideră că:

„Moartea este numită taină. Și este cu adevărat taină [...], în ideea că în timpul morții și după moarte se petrec lucruri tainice pe care rațiunea omului nu le poate pătrunde acum”⁶.

În același timp, Mircea Eliade, autorul celui mai vast tratat despre istoria religiilor⁷, afirmă că „moartea este o jertfă, e un mister prin care omul se desăvârșește”⁸.

Din aceste referințe observăm că autorii citați concep dimensiunea morții în coordonatele tainei, ale jertfei și chiar ale desăvârșirii. Prin urmare, suntem asigurați de faptul că prin credința în Dumnezeu Treimic, Care a cuprins lumea prin iubirea jertfitoare a lui Hristos, ridicând-o practic la o nouă existență, omul pătrunde în moarte însoțit de certitudinea învierii, plin de pecetea Duhului care îi conferă perspectiva jertfei, dar și a desăvârșirii proprii. Aidoma clipelor de viață care prin Duhul biruiesc puterea celui rău, dar și asigură în-

4. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului. Opere complete*, 4, Basilica, București, 2013, pp. 378-379.

5. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 223.

6. † IEROTHEOS, Mitropolitul Nafaktosului, *Viața după moarte*, Ed. Egumenița, Galați, 2020, p. 45.

7. Mircea ELIADE, *Trata de istoria religiilor*, Ed. Humanitas, București, 2017.

8. Mircea ELIADE, *Arta de a muri*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2006, p. 242.

aintarea spre Înviere prin crucea lui Hristos, omul pecetluit în taina Mirungerii devine și în clipa mutării din această viață un adevărat biruitor al răului. De acest din urmă lucru ne învederează Sfântul Macarie Egipteanul, care spune că atunci „când sufletul nu are arvuna Duhului în vremea ieșirii sale din trup, îl stăpânesc demonii și nu îl lasă să urce la cer”. Pe cale de consecință, a avea pecetea Duhului înseamnă a birui puterea demonilor care ies în calea sufletului în drumul său către tronul Preasfintei Treimi Dumnezeu, reușind să urce la cer. Totodată,

„toți cei care au pecetea Duhului Sfânt și sunt creștini adevărați nu sunt stăpâniți de frică, ci se bucură că au casa nefăcută de mână care este puterea Duhului Care locuiește în ei”⁹.

Conform învățăturii Bisericii, odihna Duhului Sfânt în om devine posibilă imediat după moartea și învierea acestuia cu Hristos prin întreita afundare în taina sfântului botez. Prin actul baptismal, ființa umană îmbrăcată în Dumnezeu (Ga 3:27) devine mădular al Bisericii, dar învinge în sine moartea, abolind prezența păcatului originar. Tendințele firii cuprinse în „personalitatea” păcatului strămoșesc îi furnizează omului iluzia permanentă că poate dispune de viața și moartea sa, după propriul plac. În schimb însă,

„Dumnezeu îi cere să meargă atât de departe cu lepădarea de această iluzie și cu lăsarea încrezătoare în seama Lui, încât să-și dea chiar viața văzută pentru El, fără să se îndoiască o clipă că El i-o va reda mai puternică, înviată și înnoită”¹⁰.

De aici rezultă faptul că îmbracându-l pe om în Sine, Domnul Hristos nu îi oferă în dar doar Învierea, ci îl cuprinde cu puterea tainică a jertfei Sale, invitându-l la o continuă hristomorfizare prin taina crucii Sale.

„Prin Sfintele Taine harul lui Dumnezeu se coboară peste noi și ne sfințește întreaga ființă – trup și suflet, unind-o cu natura divină, dându-i viață, îndumnezeind-o și recreind-o în viața veșnică”¹¹.

9. † IEROTEOS, *Viața după moarte*, pp. 54-55.

10. Dumitru STĂNILAOE, *Ortodoxie și românism. Opere complete*, 8, Basilica, București, 2014, p. 291.

11. † Ilarion ALFEYEV, Mitropolit de Volokolamsk, *Taina credinței. Introducere în teologia dogmatică ortodoxă*, Ed. Doxologia, Iași, 2014, p. 211.

Prin taina nașterii din nou din „din apă și din Duh“ (In 3:5), omul devine capabil de jertfă în și prin Hristos Cel mort și înviat, făcând practic din întreaga sa existență o continuă „moarte în înviere“, urmând în acest fel îndemnului hristic care practic proiectează prin întregul său conținut această realitate: „Cel ce vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să-mi urmeze Mie“ (Mc 8:34). Întreaga viață a creștinului devine o continuă „moarte a morții“ – „Cu moartea pe moarte călcând“¹², care îi conferă în eshaton – fie el particular, fie universal¹³, starea desăvârșirii, ca o certitudine a faptului că moartea nu este altceva decât „trecere de la viața temporală la viața eternă“¹⁴. Îmbrăcat în Hristos și pecetluit în Duhul, creștinul va putea trăi o continuă moarte în învierea lui Hristos, născându-se în fiecare clipă în viața înnoită în Dumnezeu și pregustând astfel ca stare de sărbătoare clipa nașterii sale în veșnicie¹⁵. Primind tainic crucea lui Hristos în taina baptismală, omul „ființializat în nemurire“ parcurge itinerariul înnoirii sale din moarte la Viață, gustând perspectiva desăvârșirii drept clipă existențială prin moarte spre înviere. În acest fel el urmează Creatorului său, Care „a înaintat spre Înviere prin Cruce și mormânt“¹⁶, transformând astfel moartea sinelui, a egoismului și a patimilor sale în prilej de mărturisire a darurilor sfințitoare ale Învierii dobândite prin Duhul Sfânt.

Totodată, urmând această itineranță misionară de a vesti permanenta moarte a ființei sale cuprinsă deopotrivă de învierea cea întru Hristos, creștinul va putea dobândi în lumina vieții veșnice nu doar mântuirea proprie, ci și comuniunea cu toți sfinții lui Dumnezeu, care prin purtarea peceții Duhului și desăvârșirea întregii ființe prin aceasta, „îi recunosc la ieșirea sufletului din trup, ipostasul cel nedesființat“, întrucât „sfinții îi recunosc pe cei adormiți când le văd sufletul“¹⁷. Și în fața veșniciei, omul care L-a purtat și L-a mărturisit pe Hristos prin Cruce va deveni un autentic misionar al Învierii. Această realitate ne este confir-

12. Troparul Învierii.

13. Vezi † I. ALFEYEV, *Taina credinței. Introducere în teologia dogmatică ortodoxă*, pp. 325-373.

14. Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, p. 233.

15. † I. ALFEYEV, *Taina credinței. Introducere în teologia dogmatică ortodoxă*, p. 330.

16. D. STĂNILOAE, *Ortodoxie și românism*, p. 291.

17. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 53.

mată de pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr (Lc 16:19-31), în care vedem că ambii se recunosc unul pe celălalt, atestând și prin acest exemplu biruința Vieții asupra morții. Dialogul așezat în ecoul veșniciei, purtat de conștiință, de rațiune, voință și sentiment ne oferă imaginea certitudinii că omul dincolo de mormânt continuă să trăiască, fie în lumina veșnică a lui Dumnezeu, fie în absența ei. La rândul său, Sfântul Maxim Mărturisitorul aduce înaintea lumii percepția morții ca misiune a sufletului purtător de Hristos, afirmând că viața omului poate fi „o moarte spre viață sau o moarte spre moarte”¹⁸. Așezând împreună pilda evanghelică amintită și cuvântul Sfântului Maxim, observăm că în fapt, viața bogatului a fost o neîncetată moarte spre moarte, pe când cea a săracului Lazăr a devenit o moarte orientată spre Înviere, aspect ce confirmă ideea că moartea trăită în afara crucii lui Hristos își pierde sensul veșnic, dar și orizontul luminos al ridicării la o nouă viață, rupând comuniunea cu Dumnezeu și cu oamenii¹⁹, generând o slăbire a sufletului în trup²⁰ și o neîncetată trăire a dramei sinelui finit în detrimentul hristicului veșnic. Ca atare, având profilat chipul luminos al morții în Crucea lui Hristos, vom încerca să întărim adevărurile descrise mai sus prin intermediul tezaurului liturgic al Bisericii.

***Itineranța Vieții în lumina proiectată
de textul liturgic
al „Rânduiei înmormântării mirenilor”***

Asumarea Crucii, ca stare a morții egoismului spre cuprinderea deplină a Învierii presupune în mod implicit o pregustare a virtuții, confirmată drept „părtășie cu Dumnezeu”²¹ de Însuși Mântuitorul Hristos prin cuvintele: „Veniți binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția

18. Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cuvânt ascetic. Capte despre dragoste. Capete teologice. Întrebări, nedumeriri și răspunsuri. Tâlcuire la Tatăl nostru*, în: *Filocalia*, 2, Editura Apologeticum, 2005, ediție electronică, nota 347, pp. 193-194.

19. Dumitru STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 69.

20. D. STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, p. 22.

21. Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, în: *Filocalia*, 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 2017, pp. 359-360.

cea pregătită vouă de la întemeierea lumii“ (Mt 25:34). Momentul Eshatonului universal pe care îl are în vedere versetul citat vizează „înnoirea trupurilor, înnoirea și schimbarea întregii creații”²², stare în care „omul duhovnicesc va trăi într-un loc duhovnicesc și veșnic”²³. În comuniune veșnică cu Hristos Domnul, după învierea trupurilor, omul care a gustat și probat comuniunea cu Cerul încă din această viață va simți în mod deplin îndemnul Sfântului Apostol Ioan cuprins în cartea *Apocalipsei* – „cine este sfânt, să se sfințească încă” (22:11), prin care „viața veșnică nu este o stare, ci o mișcare continuă”²⁴ a virtuții. Acest lucru devine realitate, întrucât „virtutea nu are sfârșit”²⁵, moment în care „creatul se mișcă înspre necreat”²⁶, ca o sete perpetuă a sufletului după Dumnezeu, o dorință nesfârșită izvorâtă din învierea probată prin sfințenie încă din lumea aceasta, deoarece

„desăvârșirea este o iubire continuă și crescândă, o dorire înflăcărată după Dumnezeu. Orice oprire de-a lungul acestei căi este nefastă. De aceea, potrivit Părinților, desăvârșirea este definită drept desăvârșirea fără sfârșit a celor desăvârșiți”²⁷.

În același timp, dacă virtutea definită drept comuniune cu Logosul devine naturalul vieții pe pământ,

„înseamnă că în cealaltă viață va continua și mai mult, când omul va dobândi o mai multă cunoaștere despre Dumnezeu, iar aceasta va spori năzuința după ceea ce este dorit”²⁸.

Ca atare, moartea asumată în crucea lui Hristos devine practic o nesfârșită renaștere prin har și sfințenie, fapt ce va învinge deplin moartea probată ca pedeapsă a păcatului. Trecând pragul vieții pământești, omul purtat de icoana sfințeniei va progresa și în lumina eternității în virtutea practică pe pământ. În acest parcurs al unei continue înnoiri

22. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 332.

23. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 332.

24. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 338.

25. Sfântul GRIGORIE DE NYSSA, *Despre viața lui Moise*, în: *Părinți și Scriitori bisericești*, 29, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, pp. 22-23.

26. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 339.

27. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 342.

28. † IEROTHEOS, *Viața după moarte*, p. 341.

prin Înviere, sufletul credinciosului va fi purtat și de rugăciunea Bisericii²⁹, datorită faptului că

„rugăciunea pentru cei adormiți are o tradiție îndelungată și veche în Biserica creștină. Despărțindu-se de trup, omul părăsește lumea văzută, însă nu părăsește Biserica. El rămâne în continuare unul dintre mădularile ei”³⁰.

În acest sens, într-una din cântările cuprinse în *Rânduiala înmormântării mirenilor*³¹ ne rugăm astfel:

„Chipul slavei Tale celei negrăite sunt, deși port rănile păcatelor; miluiește zidirea Ta, Stăpâne și o curățește cu îndurarea Ta; și moștenirea cea dorită dăruiește-mi, făcându-mă pe mine *iarăși* cetățean al Raiului”³².

Din acest text ne atrage atenția cuvântul *iarăși*, din care înțelegem că prin haina hristică în care ne îmbrăcăm la Botez și prin pecetluirea pneumatică de care avem parte în taina Mirungerii se deschide orizontul pregustării Împărăției lui Dumnezeu, și implicit al unui nesfârșit itinerariu al virtuții în Înviere, pe care moartea lumii acesteia o confirmă drept realitate a revenirii Acasă, „în sânul Tatălui”. În același timp, o altă compoziție cuprinsă în aceeași rânduială pune în lumină realitățile descrise mai sus. Astfel auzim următoarea cântare: „Odihnește, Mântuitorul nostru, cu dreptii pe robul Tău, și-l sălășluiește în curțile Tale, *precum este scris*”³³. Acest „precum este scris” are în vedere nu doar certitudinea mântuirii în Hristos cel Înviat, precum Însuși ne încredințează în lumina Evangheliei Sale, dar totodată se vede cuprinsă întreaga învățătură a Bisericii în legătură cu biruința sufletului virtuos asupra morții prin Crucea Fiului lui Dumnezeu și deplina adâncire în comuniunea de iubire cu Preasfânta Treime în dimensiunea vieții veșnice.

29. Despre pomenirea celor adormiți, vezi: Petru PRUTEANU, „Pomenirile celor adormiți în cadrul Liturghiei Euharistice. Text și context”, în: *Altarul Reintegrării*, nr. I (2021), p. 11-60, online, <http://fto.ro/altarul-reintegrării/wp-content/uploads/2021/04/2021-1-2.-Petru-Prutianu-11-60.pdf>, accesat la 21.05.2024.

30. † I. Alfeyev, *Taina credinței. Introducere în teologia dogmatică ortodoxă*, p. 337.

31. *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019, pp. 241-278.

32. *Molitfelnic*, p. 257.

33. *Molitfelnic*, p. 258.

Din Canonul care se revendică a fi „alcătuire a lui Teofan“ obsevăm că este punctată următoarea realitate: „Locuitor și lucrător al Raiului m-ai rânduit din început“³⁴. Această înfățișare iconică se vede completată ulterior prin următoarea cântare:

„Pe cel ce a trecut la tine din stricăciunea aceasta nestatornică, învrednicește-l Bunule să locuiască în corturile cele veșnice cu bucurie, socotindu-l drept prin *credință și prin har*“³⁵.

Din aceste cuvinte păstrăm certitudinea biruinței asupra morții prin viața cea îmbrăcată în Învierea Domnului, Care ne face părtași vieții dumnezeiești, așezându-ne în lumina raiului încă din clipa „dialogului adamic“ înnoit prin taină în Adamul cel nou – Hristos. Acest detaliu se împlinește prin credință în istoria noastră existențială. A trăi credința mărturisită în cultul Bisericii prin intermediul simbolului niceo - constantinopolitan presupune a ne așeza în comuniune liturgică cu Sfinții Apostoli, aceia care prin cuvântul *cred*

„mărturiseau de fapt: Îl cunoaștem de o viață. [...] Ei vorbeau despre moartea Lui pe Cruce ca despre un act de solidaritate supremă, de neclintit, însă o solidaritate adevărată cu Dumnezeu în fața omenirii și cu omul în fața lui Dumnezeu. Ei vorbeau despre Pogorârea la iad ca despre o cucerire a întregului întuneric, ca despre o biruință asupra păcatului, asupra lui Satan și despre Învierea Lui în cea de-a treia zi. Și ei le cunoșteau pe toate acestea. Le cunoșteau din experiență și puteau să spună: Eu le știu pe toate, le-am văzut pe toate, le-am *simțit* pe toate. Nu am nici o îndoială asupra lor“³⁶.

În același timp, sfinții au putut afirma:

„Știu că Dumnezeu există, pentru că însumi L-am întâlnit. Cunosc Învierea, fiindcă însumi L-am întâlnit pe Hristos. Și o cunosc *nu ca pe un eveniment exterior mie, ci iată, fiindcă L-am întâlnit pe Hristos, El m-a făcut o ființă nouă. Mort eram și iată sunt viu*“³⁷.

34. Molitfelnic, p. 259.

35. Molitfelnic, p. 260.

36. Mitropolitul ANTONIE DE SUROJ, *Ești creștin sau doar bisericos? Cuvântări desăre trăirea autentică a credinței*, Ed. Doxologia, Iași, 2020, p. 31.

37. † ANTONIE DE SUROJ, *Ești creștin sau doar bisericos? Cuvântări desăre trăirea autentică a credinței*, p. 31.

Din aceste cuvinte ale Mitropolitului Antonie de Suroj suntem pe deplin încredințați de faptul că din perspectiva omului desăvârșit, conștiința credinței presupune o încorporare în Hristos și o itineranță în Duh pe urmele Acestuia. A crede înseamnă a trăi în Dumnezeu, a simți Golgota și taina mormântului Său, a experia prin Crucea Sa moartea ca o dimensiune a biruinței vremelnice asupra întunericului generat de păcat în ființa umană, dar și veșnice prin nesfârșita mișcare în Dumnezeu prin intermediul iubirii. Așadar, credința devine pentru noi transparentizarea Împărăției din ființa noastră – „Împărăția lui Dumnezeu este înălăuntrul vostru” (Lc 17:21), care prin intermediul harului, așa cum suntem încredințați din cântarea evidențiată mai sus, ne va așeza în „corturile cele veșnice” închipuite în lumea aceasta în tainicul Ecclesiei. Având în vedere cele descrise, vom încerca să surprindem pe scurt și parte din mesajul pastoral în care „cultul morții” devine în fapt o conștientizare suplimentară despre Viață.

***Viață și virtute în cuprinsul rânduielilor
pentru cei adormiți***

Omul ca ființă noologică³⁸ caută să-și îplinească permanent setea după veșnicie. Din acest punct de vedere, timpul liturgic pe care Biserica îl pune la dispoziție ca stare a slujirii lui Dumnezeu, dar și ca modalitate de transfigurare a ființei umane devine apanajul exersării veșniciei și implicit a valorilor sale care practic Îl oglindesc pe Creator în omul creat după „chipul și asemănarea” (Fc 1:26) Sa. Această pecete se vede pe deplin păstrată și cuprinsă și în rânduielile „privitoare la moarte”, pe care Biserica le păstrează în tezaurul său ritualic. Prin conținutul acestuia și prin apelul la Tradiție, Ecclesia încearcă să întărească pe omul aflat în suferința pierderii unei ființe apropiate. Cântările, textele biblice, precum și întregul registru al rugăciunilor cuprinse în rânduiala înmormântării au darul de a alcătui o veritabilă cateheză menită să ajute familia îndoliată să depășească cu sufletul plin de nădejde în puterea lui Dumnezeu momentul apăsător generat de întâlnirea cu moartea. În primul rând, din conținutul slujbei se

38. A. PREDA, „Paradigma morții extatice. O comparație sugestivă”, p. 115.

degajă principalele învățături de credință legate de crearea omului și înnoirea sa în Hristos Domnul, perspectiva vieții veșnice, care nu se încheie aici, ci continuă în lumina Învierii cu Hristos. De asemenea, un alt detaliu relevant care poate fi pus în lucrare pastorală este acela care confirmă că faptele bune ale omului devin hotărâtoare în ce privește înfrângerea morții. Un îndemn esențial pentru conștientizarea valorii vieții și a implicațiilor imediate ale acesteia în fața morții privește necesitatea conformității existenței umane cu poruncile lui Dumnezeu și alipirea de Cer în detrimentul celor materiale. În același registru suntem încredințați de valoarea pe care o are trupul – „templu al Duhului” în Ortodoxie, aspect capabil a contracara tendința contemporană a îmbrățișării incinerării. Toate aceste învățături se desprind din rugăciunea cultică – această „limbă mistică”³⁹, izvor din care se degajă dimensiunea Vieții în Hristos, ca realitate pe care omul creștin o trăiește în această viață și pe care o poate desăvârși în eternitate. Chipul iconic pe care îl atestă rânduiala Bisericii are darul de a înlătura din conștiința omului contemporan tot ceea ce sistemele caracterizate îndeosebi prin materialism și ateism au lăsat în urma lor, generând un tragic vid spiritual atât de vizibil astăzi, „care se vedește în două fenomene principale: o criză de identitate a individului și un sentiment general că existența nu are niciun înțeles”⁴⁰. Conform învățăturii ortodoxe,

„faza din urmă, cea veșnică, este fericită pentru cei ce au primit pe Hristos și au dezvoltat comuniunea cu El, fericirea ei constând în desăvârșirea comuniunii cu El; sau e nefericită, întrucât, deși au primit-o prin Botez, ei nu au dezvoltat în cursul vieții pământești comuniunea cu Hristos cel înviat, din care cauză vor fi lipsiți de ea și în viața viitoare”⁴¹.

Un alt punct de sprijin cu totul deosebit pentru pastorația persoanelor îndoliate ne parvine de la Sfântul Ioan Gură de Aur care, referindu-se la tristețea omului în fața morții, afirmă:

„Hristos nu spune multe despre mahnire și-i ferește pe cei care se îndurerează și îi nefericește pe cei care râd. Pentru că adunarea prin

39. Ioan Alexandru TOFAN, *Omul lăuntric. Andre Scrima și fizionomia experienței spirituale*, Ed. Humanitas, București, 2019, p. 24.

40. Pr. C. GALERIU, *Vocația pascală a creației*, p. 384.

41. D. STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, p. 221.

traiul în lume nu s-a făcut ca să râdem, nici n-am venit aici ca să ne înveselim, ci ca să plângem, și prin plânsul acesta să moștenim Împărăția cerurilor⁴².

De asemenea, tot el este cel care ne asigură că moartea „nu este o piedică pentru virtute”⁴³. Aceste realități confirmă faptul că, și în fața morții, Biserica își păstrează conștiința vieții, în lumina comuniunii pline de virtute cu Divinul.

Concluzii

Prin urmare, urmărind firul conținutului textual expus, se desprind următoarele concluzii: în primul rând, conform învățaturii de credință, moartea nu reprezintă altceva decât o perpetuă conștiință a necesității virtuții, ca stare a Învierii cu Hristos, care ajunge să se reflecte nu doar în viața omului pe pământ, ci și în veșnicie, în comuniunea eternă cu Presfânta Treime. În același timp, cadrul liturgic al Bisericii, prin textualitatea care îl compune, întărește aceste adevăruri de credință, oferind prin învățătura lui certitudinea faptului că moartea nu este altceva decât prilej de desăvârșire a existenței în Logosul necreat. Totodată, tezaurul ritualic se constituie într-un autentic și permanent mesaj pastoral actual care are darul de a cuprinde ființa umană aflată în proximitatea morții într-o conștiință imediată a înnoirii ipostasului uman prin actul sinergic al faptei îngemănate de harul lui Dumnezeu și a-i oferi astfel certitudinea vieții veșnice, ca stare a biruinței asupra morții prin Hristos Cel înviat, realități care pot fi oricând mărturisite spre întărirea duhovnicească a celor care, din postura de aparținători ai unor persoane trecute prin grele suferințe și apoi cuprinse de taina veșniciei, resimt durerea despărțirii de cei dragi.

42. Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Cuvinte de aur VII. Mângâierea celor îndurerați (despre moarte, doliu, parastase)*, Ed. Egumenița, Galați, 2015, p. 205.

43. Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Cuvinte de aur VII. Mângâierea celor îndurerați (despre moarte, doliu, parastase)*, p. 155.